

УДК 378.015.31:7

**Едуард БРИЛІН,**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри художніх дисциплін  
дошкільної та початкової освіти Вінницького державного  
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського  
(Україна, Вінниця) brylineb@gmail.com

## МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

*У статті розглядаються методологічно обґрунтовані основи формування естетичної культури студентів мистецьких спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів. Методологічне пізнання естетичної культури охоплює культурологічний, психологічний, гносеологічний, соціологічний, педагогічний аспекти. На сучасному етапі освітніх проєктів постає потреба в інтенсифікації факторів формування естетичної культури особистості, збагачення і систематизації знань про мистецтво, застосування ефективних форм і методів у реалізації культурних потреб.*

**Ключові слова:** естетична культура, художня культура, творча діяльність.

**Лит.** 3.

**Eduard BRYLIN,**

PhD (Pedagogics), Associate Professor,  
Department of Art Disciplines of Preschool and Primary Education,  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University  
(Ukraine, Vinnytsia) brylineb@gmail.com

## METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF AESTHETIC CULTURE FORMATION OF FUTURE ART SPECIALTIES TEACHERS

*Methodologically grounded foundations of aesthetic culture formation of higher pedagogical institutions students of artistic specialties have been considered in the article. Methodological cognition of aesthetic culture embraces culturological, psychological, gnoseological, social and pedagogical aspects. At the present stage of educational projects it has become utterly necessary to intensify individual aesthetic culture formation factors, to enrich and systematize art knowledge, to implement effective forms and methods of individual cultural needs realization.*

**Key words:** aesthetic culture, artistic culture, creative activity.

**Ref.** 3.

**Эдуард БРЫЛИН,**

кандидат педагогических наук, доцент кафедры художественных  
дисциплин дошкольного и начального образования Винницького государственного  
педагогического университета имени Михайла Коцюбинського  
(Украина, Винница) brylineb@gmail.com

## МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИСКУССТВОВЕДЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

*В статье рассматриваются методологически обоснованные основы формирования эстетической культуры студентов искусствоведческих специальностей высших педагогических учебных*

*заведений. Методологическое познание эстетической культуры охватывает культурологический, психологический, гносеологический, социологический педагогический аспекты. На современном этапе образовательных проектов возникла потребность в интенсификации факторов формирования эстетической культуры личности, накопление и систематизация знаний об искусстве, использования эффективных форм и методов в реализации культурных потребностей.*

**Ключевые слова:** эстетическая культура, художественная культура, творческая деятельность.

**Лит. 3.**

**Постановка проблеми.** У сучасних наукових дослідженнях відзначається, що естетична культура є живим творчим процесом буття, самовизначення і самоствердження естетичної діяльності, в якому потенціал одночасно проявляється оцінкою можливостей естетичної культури і вибором найкращих перспектив в процесі пошукових евристичних функцій. Естетичний потенціал відображає специфічний зв'язок евристичних норм і цінностей, ідей і уявлень, існуючих в культурній парадигмі, а також прояв єдності об'єктивних законів історичного розвитку, оцінок, традицій і новаторства, естетичного відкриття і відносності його тимчасового сприйняття. Естетична культура являє собою інтегральне поняття, яке охоплює всі сфери свідомості особистості (емоційну, психічну, вольову, інтелектуальну), а також види життєдіяльності, її самоствердження у розкритті творчого потенціалу.

Культура є узагальнюючою характеристикою діяльності поколінь, цілеспрямованих зусиль освоєння, збереження, створення людських матеріальних і духовних цінностей. В силу інтерактивності характеристик у визначенні даного поняття постає необхідність розгляду способів відповідної діяльності людей, особливостей, їх змісту і форм.

**Аналіз досліджень.** У теперішній час існує значна кількість визначень щодо поняття «культура», у яких зосереджується увага на методологічних та методичних аспектах аналізу [1; 2]. У дослідженнях А. Моль відзначено, що в західноєвропейській культурології ним було зафіксовано більше 250 визначень і трактувань даного поняття. Трактують феномену культури у наукових працях психологів [2] і педагогів [3] розглядається як світ творчих цінностей, міра і моделі гуманістичних виховних можливостей. Історичні конкретні різновиди культури суспільства містять елементи загальнолюдської культури, які визначаються потребами удосконалення суспільного життя.

Характеризуючи основні категорії загальнолюдської культури, у наукових дослідженнях визначається *три основні риси* культурного буття людства:

- *по-перше*, культура – це відношення людини до навколишньої природи, коли культура людини і суспільства в цілому вимірюється високим ступенем усвідомлення важливості відповідального відношення до навколишнього середовища, бережливого і розумного ставлення до живої природи. Культурою суспільства передбачається прояв гармонії взаємин з навколишнім світом;

- *по-друге*, проявом культури – у відношеннях людини до іншої особи, що визначає – культуру суспільства, нації, проявляється в усвідомленні значення перебування серед інших народів, які взаємодіють між собою. Від ступеня усвідомлення фактора взаємодії людей залежить рівень культури світового співіснування і міжнародних відносин;

- *по-третє*, проявом культури є відношення людини до самої себе. Культурна діяльність особистості проявляється в її самовихованості, самодисципліні, самопізнанні, саморозвитку. Отже, рівень культури особистості проявляється самоусвідомленням, світоглядом, дотриманням духовних і естетичних принципів розвитку відчуття краси.

Особливе місце в житті людства займає духовна культура, яка виконує функції соціальної пам'яті в різних формах (науці, ідеології, філософії, релігії, мистецтві). Вона передається від минулих поколінь до майбутніх, як найцінніший людський досвід. Залучення особистості до соціальної пам'яті людства, формує духовний світ, найкращі якості. Відбір соціокультурної інформації формує індивідуальне світобачення особистості, яке проявляється культурною основою її духовного світу.

Особистість, досягнувши певного рівня естетичного розвитку, стає важливим суб'єктивним фактором розвитку культури суспільства. Це відбувається завдяки тому, що естетичний пріоритет особистості є основою персоніфікації суспільної культури, своєрідним віддзеркаленням його тенденцій і проектом розвитку. Культура особистості – це система соціальних та естетичних якостей, яка формується ізоморфно структурі та функціям діяльності людини і відносно адекватним умовам і факторам культурного розвитку.

**Мета статті** полягає у теоретичному обґрунтуванні комплексу факторів, які впливають на формування естетичної культури майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. Саме світобачення залежить від того, яка культура вплинула на формування, які цінності і естетичний досвід поклалися в основу особистісних моральних принципів, який культурний історичний досвід вплинув на вибір методів творчої самореалізації.

**Вклад основного матеріалу.** Інформаційні процеси є носіями духовних і матеріальних цінностей, що передаються від покоління до покоління в формах культури. Саме духовна культура дозволяє особистості доторкнутися до багатого творчого процесу. Духовна культура, як соціальна пам'ять людства, виступає формою духовного зв'язку не тільки між поколіннями – минулим, теперішнім і майбутнім, але й дозволяє конкретній особистості адаптуватися в контексті природо-історичного процесу, усвідомити свою соціальність, причетність до соціально-культурних цінностей людської цивілізації. Особливості індивідуальної життєдіяльності і соціальної практики, стилю поведінки і спілкування визначаються взаємодією культури особистості і культурного середовища. Тому особистість є носієм культури, яка на думку більшості дослідників стає внутрішнім змістом особистості, залишаючись основним об'єктивним фактором її розвитку.

Естетична культура виступає не тільки як метод і результат розвитку усвідомлення, оцінок, почуттів, поглядів, свідомості особистості, але й як фактор активізації її творчого потенціалу, розвитку здібностей образного захоплення творчим перетворенням. Естетична культура характеризується залученням до художніх цінностей і реалізовується у вибіркових перевагах, у широті й глибині потреби спілкування з нею, прояву в усіх видах і формах діяльності.

У дослідженнях Д. Джоли відзначається, що культура як ціннісний аспект розглядає олюдненість світу, результатом якої є спільна творча діяльність усіх і кожної особистості зокрема. Кожна людина, народившись, зростає в певному культурному середовищі, втягується суспільством в існуючі відношення з дійсністю, залучається до певних форм діяльності, використовує предмети культури різних сфер і, в певній мірі, відтворює, збагачує культуру новими цінностями. У взаємодії суспільної культури і окремої людини формується культура особистості, її індивідуальний рівень засвоєння залежить від наявної культури та участі в процесі творення. Саме так людина створює культуру та культура творить людину [3, 14].

Культура – це спосіб прилучення індивіда до людських спільнот, удосконалення людиною себе, розвитку своїх сутнісних сил. В цьому полягає психолого-педагогічна

функція культури. Слід відзначити, що у формуванні особистості, яка була б на рівні культури свого часу і могла продовжити культурний процес з почуттям відповідальності, здійснюється в природі і суспільстві, де вирішальну роль відіграє естетика культури-творчості.

Естетична культура це – накопичений досвід людства, трансльований в суспільній свідомості в двох аспектах: духовному і матеріальному. Єдність їх обумовлена всім розвитком людства і підкорюється діалектичним законам. Історично визначається різноманітність форм залежності матеріальної культури від духовної. Причому розвиток духовної культури характеризується відносною самостійністю, покладаючись на спадкоємність у розвитку і взаємовпливі культур різних народів.

Естетична культура є частиною загальної культури, яка має певні специфічні особливості:

- *по-перше*, це та частина культури, до якої входять естетичні категорії – прекрасне, потворне, високе, низьке, виразне, комічне та інші. Аспект загальної культури сприяє прояву і розвитку естетичних почуттів;

- *по-друге*, це та частина загальної культури, яка викликає естетичну оцінку, естетичне відношення до оточуючої дійсності в цілому, не тільки на рівні почуттів і емоцій, але й на рівні розвинутої естетичної свідомості;

- *по-третьє*, це та частина загальної культури, яка неможлива без естетичного ідеалу, естетичного смаку, естетичних потреб, законів краси і ціннісних орієнтацій [1, 4].

Художня культура зберігає своє ціннісне значення в різних соціально-історичних контекстах. Це викликано тим, що художня цінність більш стійкіша в часі, знаходить кожен раз інше естетичне наповнення, яке є результатом її соціального засвоєння. В цій взаємозалежності і полягає діалектика естетичної і художньої культури.

Специфіка професійної підготовки майбутніх фахівців до художньої культурної діяльності висвітлено в наукових працях І. Гнатишен, Л. Кондрацької, К. Щедролосоєвої. На основі узагальнення дослідженої інформації окреслено предметне поле, проведеного аналізу інтерпретацій понять «культура», «художня культура», «фахівець художньої культури», що дало можливість визначити «фахівця художньої культури» як спеціаліста у сфері навчання, популяризації, передачі традицій художньої культури, який має знання з історії й теорії культури та мистецтва, вдало поєднує різноманітні педагогічні технології, та передає науково-методичний, педагогічний досвід діяльності, оперуючи основними поняттями з таких галузей науки, як естетика, етика, психологія, педагогіка, культурологія, соціологія, мистецтвознавство.

Уявлення про художню культуру, як об'єкт соціального аналізу, пов'язане з її функціонування. Найбільш адекватним методологічним принципом аналізу складних явищ стає комплексний підхід. Художня культура розглядається як система, яка володіє якими-то цілісності, стійкості, цілеспрямованості і керованості. Вона визначається широким діапазоном зв'язків, відношенням до мети, що в сукупності з конкретно-історичним і соціально-класовим аналізом дозволяє визначити сутність та напрямлення художньої культури [1, 9–10].

Згідно системного підходу широко використовуються дослідження сучасної науки такі як медіа-методи, інтернет, які відкривають можливості застосування технічного аналізу закономірностей розвитку художньої культури, вивчення динаміки інформаційних процесів, що відбуваються. В контексті системного соціологічного аналізу художньої культури підвищуються методологічні вимоги, до яких відносяться: концептуальний опис і систематизація фактів; класифікація нових накопичених знань; можливість

здійснення порівняльних досліджень, відтворення результатів і допустимість їх експериментальної перевірки при виборі найпростішого пояснення під час рівнозначних тверджень. При комплексному, системному підході чітко визначається практична направленість соціологічних досліджень художньої культури – а саме сфера естетичної праці в широкому розумінні, включаючи наукову і педагогічно-виховну практику, а також практику організації управління і планування в галузі культури. Багатство різновидів культури свідчить про її універсальність, що охоплює: моральні аспекти поведінки (моральна культура); рівень естетичного розвитку людини (художня культура); емоційно-вольові якості особистості (культура спілкування); громадянська зрілість, патріотичні переконання (політична культура) та інші.

Аспекти розвитку професійно-педагогічної та професійно-етичної культури висвітлювали в наукових працях – О. Гомонюк, Т. Ткаченко, Ю. Колісник-Гуменюк; аспекти культури професійного спілкування І. Родомський; педагогічної культури сім'ї – А. Біленька, Л. Нікітіна, О. Скар.

У сучасному дискурсі медіа культури вагомий цінність мають наукові праці Л. Бойченко, Е. Бондаренко, В. Колисниченко, Н. Шубенко; у виховному процесі засобами інформаційної культури – дослідження Р. Гуревича, М. Жалдака, М. Кадемії, В. Кириленко, А. Коломієць, Н. Ничкало, О. Романовського, О. Співаковського, Н. Хілько; засобами комунікативної культури – Л.І ванченко, Е. Манжос, Л. Руденко, В. Садовської, Г. Тимченко, М. Черній, Н. Юрченко. Шляхи формування екологічної культури учнівської молоді розглядалися в працях В. Борейка, В. Гуцол, С. Кравченка, О. Матеюк, І. Романенко, Г. Тарасенко, М. Шаповал, Н. Шевченко, Н. Ясінської.

У вищезгаданих наукових працях естетична культура розглядається як сукупність усіх сторін матеріальної і духовної життєдіяльності суспільства, які безпосередньо впливають на формування особистісних специфічних духовних сил на створення художніх цінностей.

Отже, рушійною силою естетичної культури є естетична діяльність, оскільки естетично розвинена особа відрізняється не тільки вмінням естетично сприймати, оцінювати прекрасне в житті і мистецтві, але й прагненням і здатністю до естетичних дій. Відповідно, естетична творча мистецька діяльність включає в себе сприймальну, пізнавальну, оціночну, художню діяльності, в процесі яких розвивається естетична активність особистості. психолого-педагогічними передумовами формування художніх естетичних здібностей, успішно виконувати різні види творчої діяльності, до якої відносяться: образне мислення, художнє бачення, широта асоціацій, активне емоційне ставлення до естетичних явищ, творча фантазія, уява, розвиненість умінь і навичок.

**Висновки.** Таким чином, ґрунтуючись на теоретичних положеннях про сутність формування естетичної культури особистості, можна зробити висновки про те, що естетична культура майбутніх учителів мистецьких спеціальностей з урахуванням їхньої професійної діяльності є особистісно-інтегрованою освітою, в структуру якої входять: естетичні знання про естетичні закономірності і категорії загальної та естетичної культури; особливості її розвитку та знання в мистецтвознавчій галузі; естетична свідомість, яка включає здатність естетично сприймати і оцінювати мистецтво; сформованість ціннісних орієнтацій, естетичних смаків, інтересів, потреб, ідеалів; професійна творча діяльність; усвідомленість прагнення до самовдосконалення і самореалізації; наявність досвіду активної творчої діяльності в галузі видів мистецтва.

Аналіз теоретичних досліджень сутності естетичної культури і закономірностей її розвитку засвідчив, що всі елементи культуротворчості формуються в процесі естетич-

ного виховання і являють собою системно взаємопов'язані складові єдиного педагогічного процесу.

Естетична культура зумовлює розуміння оцінювання творів мистецтва, життєвих ситуацій, людських взаємовідносин, знань усіх категорій естетичної свідомості, що відображає накопичений досвід людства, який транслюється в аспектах: духовному і матеріальному. Духовна культура характеризується відносною самостійністю, зумовлюючи спадковість розвитку та взаємовплив культур різних народів.

Матеріальна культура знаходить своє вираження в побутових потребах особистості, вміннях відчувати, розуміти красу навколишнього світу і потребу створювати її в усіх сферах діяльності. Отже естетична культура, яка формується на базі естетичних досягнень особистості являє певний рівень розвитку інтересу до прекрасного, потреб і здатності оцінювати предмети, події, явища життя з точки зору естетичного. При цьому творчість виступає як запорука діалектичного пошуку нових форм синтезу й аналізу культури-творення. Даний процес протікає через подолання протиріч, які слід враховувати, оскільки специфічні протиріччя є в кожній сфері мистецьких видів творчості, функціонування і їх використання різними соціальними групами тощо.

Еволюція кількісних і якісних накопичень в творчому процесі завжди передбачає зміни і кардинальні перетворення ідей, образності художньої мови, що постійно еволюціонують. Доведено, що соціально-культурні явища проявляються в художньому процесі, втілюються в суспільній культурі людства і асимілюються загальною культурою особистості.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Афанасьев Ю. Социально-культурный потенциал художной деятельности / Ю. Афанасьев. – Львів : Світ, 1990. – 160 с.
2. Выготский Л. Собр. соч. в 6-ти т. / Л. Выготский. – М. : Мысль, 1982. – Т. 5. – С. 200–335.
3. Д жола Д. Естетична культура вчителя: сутність, структура, функції / Д. Д жола, Л. Хлебнікова // Культура і вчитель / [за ред. А. Щербо]. – Вінниця : ВДПУ, 2003. – 287 с.

#### REFERENCES

1. Afanasiev Yu. Sotsialno-kulturnyi potentsial khudozhnoi diialnosti / Yu. Afanasiev. – Lviv : Svit, 1990. – 160 s.
2. Vygotский L. Sobr. Soch. v 6-ti t. / L. Vygotский. – M. : Mysl. 1982. – T. 5. – S. 200–335.
3. Dzhola D. Estetychna kultura vchytelia: sutnist, struktura, funktsii / D. Dzhola, L. Khliebnikova // Kultura i vchytel / [za red. A. Shcherbo]. – Vinnytsia : VDPU, 2003. – 287 s.

*Статтю подано до редакції 02.10.2017 р.*